

“NA’MATAK” HIKOYASIDA ASL MOHIYAT

Mamirjonova O’g’iloy

Andijon davlat universiteti, Filologiya fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Na'matak" hikoyasining obrazlar tizimi va hikoyaning badiiy talqini haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: na'matak, I avlod, II avlod, III avlod, obraz, qarindoshlik, mohiyat.

Kirish. Mustqillikdan keyingi o'zbek adabiyotida hikoya janri yanada rivojlandi. Mazmuniy va struktur jihatdan sezilarli darajada yangilanishlar, o'zgarishlar ro'y berdi. Shu ma'noda Ulug'bek Hamdam ijodida ham hikoya janriga novatorona yondashuv, kompozitsiya jihatdan o'ziga xoslik ko'zga tashlandi desak mubolag'a bo'lmaydi. Ulug'bek Hamdam hikoyalarida dunyoviy-realistik, xayoliy-romantik hamda so'fiyona ilohiy talqini yaqqol sezilib turadi. “Ulug’bek Hamdam hikoyalariga nazar tashlasangiz, muallif badiiy tafakkurida to’xtovsiz o’zgarish, yangilanish jarayoni kechayotganligiga, miqyos-ko’lamning tobora kengayib borayotganligiga amin bo’lasiz”⁴³ Yozuvchining ushbu janrdagi asarlarini uqish, uning tag mohiyatini anglash uchun o'quvchidan ma'lum darajada intellektual tayyorgarlik ko'rishi talab etiladi. Chunki “Ulug'bek Hamdam asarlaridagi murakkab ramzlar uncha-muncha o'quvchiga og'ir tuyulishi hech gap emas. Eng muhimi shuki, Ulug'bek Hamdam o'quvchini faqat o'zigagina xos bo'lgan ruhiy olami bilan tanishtiradi. Ulug'bek mavzu va uslub tanlashda, bayon va asar tuzilishida hech kimga taqlid qilmaydi. Hatto unda kimdandir ijodiy ta'sirlanish degan taqlidning nozik shaklini ham payqamaysiz”.⁴⁴ Yozuvchi o'z hikoyalari orqali hikoya janrning keng qirralari va imkoniyatlarini kashf etadi. Masalan, "So'z", "Na'matak", "Bir

⁴³Норматов У. Кичик жанрнинг катта имкониятлари// “Ватан ҳақида қўшиқ. –Т.: Академнашр. Б.425

⁴⁴ Rahmat R. “Vatan haqida qo`shiq” ni tinglab...// Kitob dunyosi gazetasi N 16 (187) 2014-yil 2-avgust 7-bet

piyola suv", "Tosh" va shu kabi boshqa ko'pgina hikoyalarida Ulug'bek Hamdam ushbu janrdagi badiiy mahoratining yuqoriligi, boshqa ijodkorlar asarlariga o'xshashligi, takrorlanmasligi bilan farq qiladi. Jumladan, adabiy tanqidchi U.Normatov shunday yozadi: “Yolg'izlik” nomi ostida chop etilgan to'plamidan o'rin olgan qissa va hikoyalarini o'qib ko'ring-a, ularning barchasida Ulug'bek va unga tengdosh, zamondosh, maslakdosh o'tish davri yangi adabiy avlod qalbidan kechayotgan yangilanish, evrilishlar jamiki qirralari, tovlanishlari bilan namoyon bo'lganiga ishonch hosil qilasiz. Yetmish yillik mafkuraviy tazyiqlar, qolip tusini olgan mustabid tafakkur asoratlaridan ozod erkin mushohada, o'z qalbidan atrofida yuz berayotgan jarayonlarni o'zgacha, idrok etib, o'zgacha yo'llarda talqin etish hollari Sizni hayratga soladi”⁴⁵

Ulug'bek Hamdam hikoyalari ichida mazmun-mohiyat tomondan, qurilish jihatidan o'ziga xos hikoyasi shubhasiz "Na'matak" hikoyasidir. Hikoya qisqa bo'lsada uch avlod taqdirini o'z ichiga oladi. Birgina na'matak daraxti atrofida ro'y bergan uch avlodning hayotida bo'lgan voqealar haqida hikoya qilinadi. Ulug'bek Hamdamning bu hikoyasi na'matak obrazi asosda turuvchi obraz bo'lib, barcha voqealar uning atrofida sodir bo'ladi. Asar kopmozitsiyasi ham o'ziga xos, ya'ni uch qismga bo'lingan: I avlod, II avlod va III avlod. Na'matak daraxti uchala avlodning ham hayotiga o'z ta'sirini o'tkazmay qolmaydi. Yonma-yon yashovchi ikki qo'shning o'rtasida na'matak daraxti qad rostlagan bo'lib, dastlab hech kim unga e'tibor qaratmaydi. Xatto bir necha yil mevasi terilmay qoladi, hech kim unga parvo ham qilmaydi. "...Qo'shnilarning u bilan deyarli ishi yo'q: na yigitning uydagilari va na qizning ota-onasi o'simlikka egalik nigohi bilan qarar, aksincha, har safar kuz kelib, bog'dagi turli-tuman daraxtlarning hosili yig'ib olinganda, birgina shu, – na u va na bu tarafdagi na'matak mevasi terilmay, – qanday bo'lsa, shundayligicha shoxlarida qolardi..." Lekin aynan shu meva ikki qalbni, ya'ni ikkala qo'shni — yigit va qizning umrini bir-biri bilan bog'laydi, ikki qo'shni qarindoshlik aloqalarining in'ikosi bo'ladi. Yoshlik, baxt-

⁴⁵ Норматов У. Кичик жанрнинг катта имкониятлари// Хамдам У. Ватан хақида қўшиқ. –Т.: Академнашр, 2014. Б.425

saodat abadiy emas, albatta. Oradan vaqtlar o'tadi, ikki yosh keksayadi. "...Bu orada na'matak necha o'n gullab, yana shuncha bor gulini to'kdi. Yigit va qiz endi o'sha na'matak kabi yashab, novdalarini hayot kengliklari bo'ylab baralla yozdilar, meva tugdilar va nihoyat, butadan farq qilib, qaridilar...". Endi na'matak atrofida yangi avlod, ya'ni II avlod paydo bo'ldi. Ularning ham hayotida ota-onalari kabi bevosita na'matak bilan bog'liq voqealar sodir bo'ldi. Lekin bu safar na'matak insonlarni yaqinlashtiruvchi omil emas, balki ular o'rtasida nizoni paydo bo'lishiga, qarindoshlik aloqalarining uzoqlashishiga, hattoki ikki insonning o'limiga sababchi bo'ladi. Shu paytda na'matak kesib tashlandi. "...Na'matak butasi chavaqlab tashlangandan keyin go'yo endi har qanday xunrezlikka yo'l ochilgandek edi, ajab...". Butaning kesib tashlanganligi sababli ikkala qo'shni bir-biri bilan shunday tortishadiki, janjal bir qo'shnining vafot etishi, ikkinchisining esa qamalishi va so'ngida u ham dard orqali olamdan o'tishi bilan yakunlanadi. Shunday qilib, II avlod uchun bu meva notinchlik olib keldi. So'ng yillar o'tdi, yangi davrlar keldi avlodlar almashdi. Kesib tashlansada yana unishga harakat qilgan, o'zidan kurtaklar chiqara boshlagan na'matak atrofiga III avlod keldi. Ularda ham ushbu meva atrofida xotiralar boshlandi, lekin ular ota-onalari tomondan emas, bobo va buvisining yo'lidan ketdilar, ya'ni na'matak bu avlodni yana birlashtiradi.

Muhokama.

Ulug'bek Hamdam "Na'matak" hikoyasini o'qigan o'quvchidan chuqur mulohazani talab etadi. Yozuvchi na'matak obrazi orqali insonlarning nafsi qanday oqibatlariga olib kelishi haqida so'zlamochidek go'yo. "Ulug'bek Hamdam asar shakli va ma'nosini o'z ichidan izlab topadi. Uning yozganlarini o'qiyotganda jahonga mashhur qaysidir yozuvchining qandaydir asari yodingizga tushmaydi. Asar yaratish uslubi, ramzlari, iztirob va ruhiy izlanishlari o'zinikidir".⁴⁶Hikoya o'z ichida uch qismga bo'lingan, ya'ni uch avlod qismatini alohida-alohida yoritilgan. Har bir avlodning hikoyasi boshlanishida ijodkor ikki qator ibratli so'z bilan boshlagan: "Naqorat: Qanday ko'z-la boqsa,odam olamga, Shunday javob aylar olam odamga, degan...".

⁴⁶ Rahmat R. "Vatan haqida qo'shiq" ni tinglab...// Kitob dunyosi gazetasi N 16 (187) 2014-yil 27-avgust 7-bet

Aynan shu misra orqali Ulug'bek Hamdam hikoyaning to'la mohiyatini ochib bergan

Natija.

Haqiqatan ham inson bu foniy dunyoga hirs qo'ysa, undagi narsalarga keragidan ortiq mehr bersa, hattoki arziyas mol uchun qarindoshlik aloqalaridan kechsa olam ham unga xuddi shunday javob qaytarishini, yoki aksincha, hayotga, berilgan umrga, rizqqa rozi bo'lib, uni birgalikda baham ko'rib, qisqagina hayotdan unumli yashay olgan insonga olam ham shu tariqa javob aylashini yozuvchi butun hikoyasiga singdira olgan. “...Olisdan qaraganda, bu ikki o'spirin – yosh qiz bilan bo'z yigitcha na'matakka qanday munosabatda bo'lishni go'yo bilishmas, ammo o'zlarini bilishni juda-juda istashayotgandek tutishar, shunga yarasha harakatlar, imo-ishoralar qilishar, o'simlikning girdida aylanishar, nimalarnidir bir-birlariga tinmay uqtirishar edi... Kim biladi deysiz, ular balki bobolarini eslashayotgandir, balki otalarini, balki yodlarida tamomila o'zga o'y bordir...

Naqorat:

Qanday ko'z-la boqsa, odam olamga, Shunday javob aylar olam odamga...”. Na'matak obrazi hikoyada shunchaki bir obraz. Yozuvchi shu oddiy bir buta timsolida uning atrofidagi insonlarning unga bo'lgan munosabati orqali o'z hayotiga qanday ta'sir etganligini yoritib bergan. Lekin ijodkor tag mazmunni aniq ochib bermaydi, balki bu vazifani kitobxonning o'ziga havola qiladi. Olamga mehr bilan qaragan inson hayoti mehr va baxtga to'la, aksincha, nafs bandi bo'lib olamga yomonlik bilan boqqan inson taqdiri, albatta, ayanchli yakun topishi hikoyani uqib, uning mohiyatiga yetib borgan insonga namoyon bo'ladi.

Xulosa.

Ulug'bek Hamdam yangilik yaratuvchi, novatorona ijodkor. Uning barcha hikoyalari kitobxonni o'z domiga tortmay, uni chuqur o'ylamaslikka, mulohaza yuritmaslikka qo'ymaydi. "Na'matak" hikoyasi ham xuddi shunday asarlaridan biridir. Yozuvchi davrimiz hayoti qiyofasini jonli chizib berish, odamlarimizning o'zlarini ko'zguga solib ko'rishlari uchun imkon yaratilgan holda bugungi kun kitobxonini, zamonamiz yoshlarini fikrida, ahdida sobitlik, nafs qutqusining fojialari, odamiylik mezonlari, me'yor masalalari haqida chuqurroq o'yga toldirish maqsadini ko'zlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Норматов У. Кичик жанринг катта имкониятлари// Хамдам У. Ватан хақида қўшиқ. –Т.: Академнашр, 2014. Б. 425
- 2.Rahmat R. “Vatan haqida qo`shiq” ni tinglab...// Kitob dunyosi gazetasi N16 (187) 2014-yil 2-avgust
- 3.Hamdam U. “Na`matak” hikoya
- 4.Rahmat R. “Vatan haqida qo`shiq” ni tinglab...// Kitob dunyosi gazetasi N 16 (187) 2014-yil 27-avgust

